

Dr. Bojan Borstner, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta in
dr. Zdenko Medveš, zaslužni redni profesor Univerze v Ljubljani v pokoju

RECENZIJI KNJIGE NOVA PARADIGMA V IZOBRAŽEVANJU: JE MANJ LAHKO VEČ?

Nova paradigma v izobraževanju: je manj lahko več? / Rudi Kotnik. Maribor: Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo, 2013 / ISBN 978-961-6620-43-7 / 196 str.

RECENZIJA DR. BOJANA BORSTNERJA

Knjiga Rudija Kotnika *Nova paradigma v izobraževanju: je manj lahko več?* predstavlja poglobljeno analizo temeljnih pojmov, ki omogočajo konceptualno analizo globalnih procesov, ki se pojavljajo pogostokrat zmotno pod skupnim imenovalcem »bolonjska reforma«. Pri tem so v ospredju vprašanja, ki se dotikajo večnih edukacijskih problemov: učnociljni kurikulum, učni rezultati, učni cilji, standardi, kompetenca in kompetentnost. Obravnava teh temeljnih pojmov zagotavlja avtorju pravo racionalno ozadje, na katerem lahko nato upraviči izgrajevanje nove edukacijske paradigme, ki bo (bi) dejansko lahko vodila do uresničevanja enega od temeljnih načel »manj je več«. V avtorjevi analizi se prepletata nivoja pojmovne analize na splošni ravni edukacijske paradigme na eni in pojmovna analiza na nivoju posameznega, specifičnega predmetnega področja (didaktika filozofije, psihoterapija), kar zagotavlja tudi možnosti racionalne presoje uprimerjanja in udejanjanja nove edukacijske paradigme. Ob tem moramo poudariti še sklepni del, kjer avtor konsistentno najprej pokaže na posamezne izzive, ki jih na edukacijskem področju prinaša globalizacija, in nato predlaga (skozi kritično analizo utemeljeno) možnost, kjer se vdanost v usodo nadomešča z aktivnim položajem vseh dejavnikov znotraj akademskega prostora in tako lahko univerza dejansko spet postane tisto, kar je izvorno bila – skupnost učenih in učečih se, ki skozi vzajemen proces delovanja ustvarjajo novo vednost v svojih najbolj raznolikih pojavnih oblikah.

Delo Rudija Kotnika je primerek uresnitve 11. teze o Feuerbachu, saj s svojimi analizami kurikularnih procesov in samih pojmovnih ozadij le-teh omogoča vpogled v tisto, kar označujemo z različnimi pojmovnimi odtenki edukacijska reforma (in znotraj le-te tudi »bolonjska prenova«). Vendar ne ostaja samo na nivoju razlage, ampak ponuja alternativo, ki upošteva študentocentričnost kot edino pravo izhodišče, na katerem se nato lahko utemeli in izgrajuje učnociljni kurikulum. Pri tem pa je treba poudariti še dejstvo, da Kotnikovo delo presega atomistično-fordistični pristop k problemu kompetentnosti in kompetence, kar je, na žalost, prevladujoč pristop v slovenskem prostoru. Alternativno pojmovanje omogoča izgrajevanje učnociljnih strategij, ki vodijo učeče se do zelenega cilja – vednosti v obeh klasičnih

različicah (episteme in techne) – in hkratnega zagotavljanja zmožnosti za delovanje kot pomembne dispozicijske lastnosti v zagotavljanju prilagojenosti zunanjim okvirjem in hkratnemu sooblikovanju in preoblikovanju le-teh. S tem pa delo posega tudi na področje politike znotraj edukacijskega polja na eni in politike v najširšem pomenu besede – urejanja splošnih zadev, ki se dotikajo vseh in vsakega člana skupnosti – na drugi strani.

Knjiga Rudija Kotnika odpira in ponuja rešitve za kar nekaj terminoloških in pojmovno vsebinskih zagat, s katerimi se v Sloveniji srečujemo znotraj polja edukacije. Že sam pojem edukacija se v delu od izpraznjenega pojma postopno levi v polnega, kjer v ozadju ostaja nemški Bildung in ne samo omejeni slovenski izobraževanje. Kotnik ponudi tudi svojo argumentacijo za učnociljni kurikulum in za pomen učnih rezultatov. Osrednjo vlogo z vidika razjasnitve terminoloških zagat in dilem pa predstavljata avtorjeva analiza in argumentacija problemov razumevanja in posledično uporabe v vsakdanjih učnih procesih pojmov kompetenca in kompetentnost. Tako se lahko odgrne tudi zastor skrivnostnosti, ki zakriva ta dva pojma, in se dejansko pokaže, kaj pomenijo njune slovenske ustreznice v specifičnem polju kurikularnih dejavnosti in do kakšnih dejavnosti lahko, posledično, vodijo.

RECENZIJA DR. ZDENKA MEDVEŠA

Znanstvena monografija dr. Rudija Kotnika je samostojno in izvirno znanstveno delo. Neposredni povod na raziskovanje, ki ga je avtor opravil za pripravo monografije, je bolonjska prenova. Raziskovanje, ki ga je opravil, in znanstveni dosežki pa sežejo po svojem značaju prek ovrednotenja procesov, povezanih z bolonjsko prenovalo, in so pomembni za osvetljevanje sodobnih trendov v šolskih politikah na celotni vertikali izobraževalnega sistema. Rdeča nit monografije je analiza temeljnih kurikularnih orodij, ki so spremljala in še spremljajo vpeljevanje bolonjske preнове, to so zlasti učni dosežki, kompetence, opisniki kvalifikacij, metodologija *tuning*; v širšem kontekstu pa tudi evropsko ogrodje kvalifikacij, izobraževalni standardi in njihovo merjenje. Vsa navedena kurikularna orodja, zlasti naravnost na učne dosežke, kompetence, razen metodologije *tuning*, so se zadnja desetletja vse pogosteje in množično začela uporabljati v razvojnih projektih in inovacijah na vseh stopnjah izobraževalnega sistema in ne le v visokem šolstvu. Najpogosteje so se s to terminologijo označevala načela in izhodišča za pripravo in spreminjanje izobraževalnih programov, učnih načrtov, katalogov znanja

in drugih kurikularnih dokumentov. In to od osnovne šole do visokega izobraževanja. Natančne epistemološke analize, ki jih opravi avtor ob osvetljevanju navedenih pojmov, mu pokažejo njihove vsebinske praznine in nedorečenosti. Monografija plastično predstavi, kako nereflektirano so ti pojmi vstopali v kurikularna dogajanja in se označevali kot samoumevni pozitivni premiki v kurikularnem načrtovanju ter s tem na svojevrsten način vzpostavili stanje, ki ga avtor označi kor novo paradigmo v izobraževanju. Zato so temeljne samoumevne predpostavke tega paradigmatskega obrata vredne teoretskega razmisleka, saj imata po avtorjevih analizah nereflektirano prenašanje konceptov ali nekritična uporaba (pogosto na hitro) prepisanih dokumentov usodne posledice v izobraževanju. Nova paradigma izobraževanja se avtorju pokaže kot proces marketizacije izobraževanja, ki je nekako obetajoča oblika različnih redukcij (manjša širina znanja, manj teoretičnega znanja, manj splošne izobrazbe in končno tudi manj denarja), ki jo v podnaslovu monografije avtor izrazi z vprašanjem, ali je manj lahko več.

S tem ko avtor monografije sodobnih kurikularnih procesov ne sprejema v njihovi pogosti partikularnosti, temveč razkriva njihovo paradigmatsko ozadje, je omogočil visoko stopnjo teoretske osvetlitve in s tem znanstvene obdelave nekaterih temeljnih procesov, ki so postali samoumevni spremljevalci šolskih politik v zadnjih desetletjih. Kritična analiza teh procesov pomeni zagotovo pomemben prispevek k znanosti, ki odpira hkrati široko paletu nujnih razmislekov o sodobnih kurikularnih inovacijah, o tokovih razvoja izobraževanja, njegovem družbenem položaju in ne nazadnje tudi o mnogih samoumevnih premikih v privatizaciji izobraževalne dejavnosti oz. njenem financiranju.

A monografija ne ostane samo na ravni kritične analize. Morda je še bolj pomemben njen prispevek v šestem poglavju z naslovom *Alternative* (v raziskovanju alternativ), kjer je avtor svoje teoretske analize dopolnil s konkretnimi rešitvami na svojih ožjih strokovnih interesnih področjih (didaktika filozofije, terapevtski standardi). Čeprav avtor monografijo začne in tudi v analitičnem delu nadaljuje z zelo ostro kritiko kurikularnih novodobnih pojmov (zlasti učnih dosežkov in kompetenc), je v poglavju o alternativah razvidno, da nobene od kategorij, ki so se na široko uveljavile, kot pravi, brez teoretske podlage in osmiselitve, ne zavrže, temveč s konkretnimi primeri poda svoje rešitve na konkretnih področjih. Pri tem pa mu ni mogoče očitati funkcionalizma, saj tudi do svojih rešitev ohrani kritično distanco in bralca nenehno ozavešča, da nobeno sodobno kurikularno orodje ni idealno in nobeno ne odpravi potencialnih nevarnosti podrejanja izobraževanja vsakodnevne mu pragmatizmu, ki preži na poti določanja, razumevanja in uresničevanja izobraževalnih ciljev in programov. Avtor ostaja tudi v delu monografije, kjer skuša biti pragmatičen,

celo nekako razumevajoč za modne kurikularne muhe, zastopnik klasične humanistične paradigme v razumevanju izobraževanja in izobrazbe kot vrednote za posameznika in tudi vrednosti, ko izobrazbo postavlja v kontekst družbe.

Razčiščevanje terminoloških vprašanj bi lahko predstavili kot jedro monografije dr. Kotnika. Zlasti sta to dva ključna pojma tretjega in četrtega poglavja: učni dosežki in kompetence. Monografija oba pojma kritično osvetljuje z mnogimi viri in avtorji. Osvetljuje ju večplastno z uporabo raznovrstnih epistemoloških analiz in tudi vsebinsko z zornih kotov različnih disciplin (psihologije, filozofije, sociologije, pedagogike) ter ne nazadnje tudi z vidika vidika splošne, javne rabe. Posebej podrobno sta oba pojma osvetljena glede njune rabe na kurikularnem področju ter ne nazadnje v samem izobraževalnem oz. študijskem procesu. Avtor opozarja na to, kako se v zadnjem desetletju na kurikularnem področju hitro širi uporaba zlasti pojmov kompetenca in kompetentnost, čeprav kritične analize pokažejo, da izražata pomene, ki so morebiti uporabni na področju poslovnega in zaposlovalnega marketinga, nimata pa potrebne teoretske utemeljitve, da bi ju bilo mogoče smiselno uporabljati kot znanstvena pojma. Zato odklanja njuno uporabo tudi na kurikularnem področju in v pedagoških vedah sploh. Po obširni primerjavi in analizi različnih pomenov, ki se navezujejo na pojem kompetence, predlaga, da se namesto njega uporabljata pojma usposobljenost in obvladanje, ki povsem jasno opredelita ključne pomene, ki jih različni avtorji in kurikularni dokumenti navezujejo na pojem kompetence. V tem smislu avtor torej ne sprejema tudi pogostega slovenjenja izraza kompetenca z zmožnostjo.

Ocenjujem, da je monografija napisana na visoki znanstveni ravni, z dosledno uporabo znanstvenega aparata ter temelji na aktualnih in referenčnih avtorjih s področja, ki ga predstavlja. V znanstvenem pogledu pomembno razširja znanje o novodobnih kurikularnih pojavih, ki se nekritično prenašajo v slovenski prostor in v njem uporabljajo zadnja leta pri programskih prenovah od osnovne šole do univerze in izobraževanja odraslih. Zato jo močno priporočam v branje, saj njen cilj ni le obogatitev znanosti, ki sega na področje razvoja kurikula, temveč je podlaga tudi za vzpostavitev kritičnega odnosa šolske politike in javnosti do nekaterih na videz samoumevnih, a spornih procesov v razvoju slovenskega šolstva na podlagi dokazanih primerov iz sveta. Avtor monografijo sklene z javno pobudo – Pasivna prilagoditev ali aktivni odpor –, s katero želi doseči, da bi se strokovna in širša javnost aktivno vključevala v šolskoreformne procese in skušala preprečevati učinke šolskih reform v prid marketizaciji izobraževanja. Pri tem razvije tudi zamisel o aktivnem odporu z iskanjem alternativ. Pobuda se sicer nanaša na področje visokega izobraževanja, a v celoti velja tudi na druge podsisteme, najbrž že od vrtca navzgor.